

FREUDYEN KARAKTER ÇÖZÜMLEMESİNİN “EZEL” DİZİSİ “CENGİZ ATAY” TİPLEMESİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Mevlüt Can KOÇAK
Karabük Üniversitesi, Türkiye
mevlukcankocak@karabuk.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9496-0541>

Olgun KÜÇÜK
Karabük Üniversitesi, Türkiye
olgunkucuk61@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9471-3540>

<i>Atf</i>	Koçak, M. C., Küçük, O. (2023) FREUDYEN KARAKTER ÇÖZÜMLEMESİNİN “EZEL” DİZİSİ “CENGİZ ATAY” TİPLEMESİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ. İletişim Çalışmaları Dergisi, 9 (1), (65-89)
------------	---

Geliş tarihi / Received: 30.07.2022

Kabul tarihi / Accepted: 28.12.2022

DOI: 10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v09i1004

ÖZ

Sigmund Freud’un düşünceleri, insan davranışlarının nedenlerinin belirlenmesi, bireyin kendini ve diğerlerini tanıması bakımından önem taşır. Freud, bireyin iyilikten çok kötülük yapmaya elverişli olduğunu düşünürken bu tutumu doğuştan edindiğini savunur. Freud’a ait bu düşüncelerin yansımaları sanatla ilgili farklı alanlarda gözlemlenebilir. Televizyonda yayınlanan dizilerde insana ait farklı karakterler izleyicilere aktarılır. Bu karakterler davranış ve tutumlarıyla ön plana çıkıp izleyiciyi ekrana çekebilir. Dizilerin beğenilen karakterleri bazen iyi bazen de kötü davranışlar sergileyebilir. Bu makalede, Freudyen bir bakış açısıyla Ezel isimli televizyon dizisi karakteri olan Cengiz Atay’ın tutum ve davranışları doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı, karakterin davranışları ile Freud’un öne sürdüğü, insanın doğası gereği kötü olduğu düşüncesi arasında karşılaştırmalar yapmaktır. Bu amaçla dizide gerilim

ve çatışmanın öne çıktığı sahnelerde Cengiz Atay tiplerinin davranışlarına odaklanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Ezel dizisi karakteri Cengiz Atay, Freud'un düşüncelerini destekler biçimde özünden kaynaklı kötülük düşüncesine karşı koyamamaktadır. Aynı zamanda bu karakter yalnız kaldığı zamanlarda ötekine karşı kötülük planları yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, TV Dizileri, Ezel Dizisi, Freud, Karakter Analizi

EXAMINATION OF FREUDICIAN CHARACTER ANALYSIS THROUGH THE “EZEL” SERIES “CENGİZ ATAY” TYPING

ABSTRACT

Sigmund Freud's thoughts are important in terms of determining the causes of human behavior and getting to know oneself and others. While Freud thinks that the individual is more prone to do evil than good, he argues that this attitude is innate. The reflections of these Freudian ideas can be observed in different fields related to art. Different human characters are conveyed to the audience in TV series. These characters can come to the fore with their behaviors and attitudes and draw the audience to the screen. The popular characters of the series can sometimes exhibit good and sometimes bad behavior. In this article, the attitudes and behaviors of Cengiz Atay, the character of the television series Ezel, were examined from a Freudian point of view by using document analysis method. The aim of the study is to make comparisons between the behavior of the character and the idea that the human being is bad by nature, which Freud put forward. For this purpose, the behaviors of Cengiz Atay's typography are focused on the scenes where tension and conflict stand out. According to the research results; Ezel series character Cengiz Atay cannot resist the idea of evil originating from his essence, supporting Freud's thoughts. At the same time, this character makes evil plans against the other when he is alone.

Keywords: Communications, TV Series, Ezel Series, Freud, Character Analysis

GİRİŞ

Psikanaliz biliminin kurucusu, nörolog Sigmund Freud, yaşadığı dönemdeki insanların sorunlarıyla ilgilenmiş ve çözüm üretmeye çabalamış bir bilim insanıdır. Onun getirdiği çözümler, modern toplumda dahi reçete olarak düşünülebilir. Özellikle psikiyatri alanında geliştirdiği yöntemler halen kullanılabilir. İnsanın kendini ve başkalarını tanıma, davranışların sebeplerini bulması bağlamında Freud'un düşüncelerinden yararlanılabilir. O, çalışmalarında insanın öz yapı-

sı ve cinsel dürtülerine özellikle yer verir (Benson, 2020: 59). Bireye ait temel özelliklerin anlaşılması, davranışların kökeninin tespit edilebilmesi bakımından Freud'un çalışmaları fayda sağlayabilir. Onun çalışmaları insan karakteri oluşumunun bebeklikten başlayan etkilerini anlama bakımından değerlidir.

Freud'un fikirleri farklı disiplinlerle ilişkisi bakımından irdelendiğinde başta edebiyat olmak üzere diğer alanlarla ne tür bir etkileşim içinde olduğu görülebilir (Trilling, 1959: 321). Onun, aşk, ölüm, güç ve dil hakkındaki kuramları tüm dünyanın dikkatini çeker. Fikirleri, antropoloji, psikoloji ve edebiyata varıncaya kadar pek çok alanı etkiler (Muckenhoupt, 1996: 10). Freud, bu yolla hem gündemde kalır hem de tartışmalara konu olur. Onun sanatsal çalışmalarında geliştirdiği yöntemler, sanat eserleri ve eser sahiplerinin analiz edilmesine olanak sağlar. Örneğin, Freudçu bilinçdışı tasvir, sanatçı bakımından dünyayı hem açar hem de karmaşıklarır (Trilling, 1959: 321).

Freud, insanın tutkularını anlama ve anlamlandırmaya özel bir önem verir. Bunun için sanat eserlerinden yararlanma yoluna gider. İnsanın tutkuları o zamana değin romancılar, oyun yazarları ve filozoflar için bir çalışma alanı olarak görülse de psikologlar ve nörologlar bu alan ile ilgilenmemişlerdir. Fakat Freud, insanın tutkularını çözülmeme anlamında çığır açar. Özellikle de bilinçdışı ve bastırma gibi unsurların pek çok alan için kullanılmasına önayak olur. Fromm, onun bu yönüne dikkat çekerek bastırma ve bilinçdışının Freud tarafından ortaya konulmasının devrimsel bir gelişim olduğundan bahseder. Böylece insanın görünen bilinci dışında başka faktörler etkisiyle de davranışa yönelebileceğini belirtir (Fromm, 1991: 13-15).

Freud'un insan davranışının kökenleri konusundaki düşüncelerinin tartışmalara yol açtığı hatta zaman zaman eleştirildiği de bilinir (Malow, 2001: 18). Onun insanı tanımlama konusundaki fikirlerinin sığ kaldığını düşünenler dahi vardır. Bireyin arzularını, umutlarını ve inanç dünyasını görmezden geldiği savıyla eleştiriler alır. Diğer yandan Freud, psişik özellikleri ön planda tutup sınıfsal çatışmaların bireyin davranış biçiminde yapacağı değişikliği ıskalamakla da eleştirilir.

Freud, uygarlık ile birey arasında yaşanan gerilimi Marksistlerin yaptığı gibi toplumsal kurumlar, mülkiyet veya sınıf çatışmaları üzerinden okumaz. Marks'a göre, ortak yaşama inananlar kötülük problemini yok etme gücüne de sahiptir. Bu düşünceye göre, özel mülkiyet ortadan kaldırılıp tüm metalar için ortak bir yararlanma söz konusu olursa kişinin ötekileştirme ve düşman üretme gereksinimi de kalmayacaktır. Toplumsal yaşam içinde tüm bireylerin ihtiyaçları karşılanacağı için diğerlerine karşı düşmanca duygular beslenmeyecektir. Böyle olduğunda, insan çalışıp üretim yapmaktan gocunmayacaktır. Freud, özel mülkiyetin kaldırılmasını insan saldırganlığının temelinde yatan nedenlerden birinin bertaraf

edilmesi olarak görüp önemser. Bununla birlikte özel mülkiyetin kısıtlanmasıyla şiddetin kaynaklarından sadece bir tanesinin ortadan kaldırılacağına vurgu yapar. Ona göre, saldırganlık mülkiyetle beraber otaya çıkan bir durum değildir. Bu düşüncesini savunmak için sahiplenme ve özel mülkiyetin hiç olmadığı devirlerde yaşanan şiddet olaylarına işaret eder. O, saldırganlığın asıl nedenini kişinin psikik durumları üzerinden açıklamayı tercih eder. Buna göre, maddi zenginlikler üzerindeki kişisel sahiplenme ortadan kaldırılsa dahi insanlar arasındaki başka ilişkiler sebebiyle kıskançlık ve saldırganlık sürüp gidecektir (Merkit, 2016: 135).

Freud’a göre, kişisel mülkiyetin ortadan kaldırılması insanlar arası sürtüşmelerde sadece ilkel güdülerin yok edilmesi anlamına gelir. Birey; mevcut yapı içinde toplum mühendisliği tarafından arzu ve ihtiraslarından yararlanılarak yeniden inşa edilir. Modern yaşamda bireyin kişiliği bilinç, bilinçdışı ve çevresel koşullar bir arada, o insanın doğası çerçevesinde oluşur (Akyıldız, 2006: 17). İnsanın tutumunun oluşmasında yapısal özelliklerle birlikte çevresel faktörler de rol oynar.

İnsan, barışçıl, ılımlı ve sevgi peşinde olan, kendisine zarar verilmedikçe kimseye zarar vermeyen bir varlık olarak tasavvur edilmemelidir. Tam tersine insan, kökten bir saldırganlık potansiyeli taşır. Bu bağlamda kişi için öteki, ona gündelik işlerinde yardım eden, gerektiğinde cinsel açlığını gideren bir nesne değil, özünde yer alan saldırganlık, acı verme hatta öldürme duygularını tatmin için araç haline getirebileceği bir varlıktır. İnsanın aynı zamanda diğer insanı bir av olarak gördüğü, Hobbes’un “Homo homini lupus” sözü ile özetlenen bir durumdur. Bu sözün anlamındaki gibi “insan insanın kurdu” olunca da toplum içinde gerilim, çatışma ve huzursuzluğun yaşanması olağan hale gelir (Merkit, 2016: 134). Birey, gündelik ihtiyaçlarını karşılamaktan çok daha derin düşüncelerle ötekine yaklaşır. Varlığını kanıtlama, gücünü gösterme, tahakküm kurma, hatta gerektiğinde ötekini yok etmeye varan içsel arzular bireyin öz düşüncesini oluşturabilir.

Bu çalışmada, Freudyan bir bakış açısıyla *Ezel* isimli televizyon dizisinin bir karakteri olan Cengiz Atay’ın değerlendirilmesi ve analizi yapılmaktadır. Dizi içinde özellikle gerilim ve çatışmanın öne çıktığı sahnelerde Cengiz Atay tiplemesinin nasıl bir davranış sergilediği aktarılacaktır. Araştırmanın ilk bölümünde Freud’un sanata bakışı ele alınacak, ikinci bölümde ise dizide yer alan sahneler analiz edilecektir. Çalışmada, Freud tarafından sıklıkla vurgulanmış olan bireyin doğasından kaynaklanan kötülüğünün bir dizi karakteri üzerinden incelenmesi amaçlanmaktadır.

FREUD VE SANAT

Freud, sanata yakın ve ilgilidir. O, sanatçıların pozitif bilim insanlarına eşdeğer bir üretim yaptıklarına inanır. Freud’a göre sanatçı, insan denen varlığı ifade etmede bilim insanının eksik bıraktığı alanları açıklayabilecek yetkinliğe sahiptir

(Blum, 2001: 1409). Sanatçıların yetkinliklerinin farkında olan Freud, pek çok sanatçının eserlerini derinlemesine inceleyen bir düşünürdür.

Freud, usta yazarlar Goethe, Shakespeare ve Milton'un eserlerini sevmekle kalmayıp hayatı boyunca sanatsal ve edebi konularda yazılar yazar. Leonardo da Vinci'nin biyografisini psikanalitik bir bakış açısıyla yorumlar, Musa Peygamber heykeli hakkında ayrıntılı bir analiz gerçekleştirir. Shakespeare'in, Hamlet ve Lady Macbeth gibi karakterleriyle ilgili yorumlamalarda bulunur. Sophocles'in oyunu *Oidipus Rex* ve Yunan mitolojisini harmanlayarak insan erken yaşamının kritik deneyimini Oidipus kompleksi olarak tanımlar (Trosman, 1991: 17). Freud, bu sayılanlar içinde en çok Leonardo da Vinci'ni eserlerine eğilim gösterir. Psikanalizi sanata ilk uyarlayan kişi olarak Vinci'nin hayatı ve eserlerini ele alır. Freud, özellikle Leonardo'nun eseri olan ve Resim-1'de yer verilen Bakire ve Aziz Anne'nin görece kaynaşmış görüntüsünü (Meryem Ana ve Meryem Ana'nın annesi Anna tablosu) inceleyerek ressamın biyolojik annesi ile üvey annesini tabloda tasvir ettiği sonucuna ulaşır. Tablodaki kompozisyonda Meryem, annesi Anna'nın kucagındadır, annesi ile Meryem'in yaşları birbirine yakın tasvir edilir. Freud, bu durumu Leonardo'nun geçmişi ile ilişkilendirir. Tablodaki betimlemede Freud'a göre Hz. İsa, Leonardo'nun kendisidir (Blum, 2001: 1409).

Resim-1 Bakire ve Aziz Anne Tablosu, Leonardo Da Vinci

Kaynak: (Sanatabasla, 2022).

Freud, yukarıdaki metinde geçen tablo yorumlamasında ressam Da Vinci'nin çocukluk travmasına odaklanır. Leonardo da Vinci evlilik dışı bir ilişkiden dünyaya geldiği için ebeveyn kaybının verdiği acıyı yaşamış olması muhtemeldir. Babasını tanıyamayan Leonardo, annesi ile de çok uzun süre yaşayamaz (Freud, 2001: 52). Freud'a göre Da Vinci'nin bu çocukluk deneyimi bir anlamda eserlerinde kendini gösterir.

Freud, çalışmalarında sanatın, sanatçının ve estetiğin psikolojik alt yapısını da araştırır. Mona Lisa tablosundaki meşhur gülümseme için cüretkâr bir çözüm ortaya koyar. Bunun için yazdığı makalesi eşcinsellik, narsisizm ve ebeveyn kavramlarına açıklama getirir. Bu analizinde Freud, teori ve metodolojiyi bir yana bırakıp, içgörülerine göre hareket eder (Blum, 2001: 1409). Bu nedenle “içgörüler” Freud’un çalışmalarında görsel estetiğin yerini alır, görsel eserler görülecek olmaktan çok okunacak bir kimliğe bürünür. Örneğin Freud, Leonardo’nun resimlerini analiz ederken ışık gölgesi ve sfumato dan bahsetmeyip ressamın düşüncelerine yoğunlaşır. Kompozisyonu inşa ederken hangi düşüncelerden yola çıktığını yorumlamaya çalışır (Kuspit, 2000: 259). Freud’a göre resim, yapan için aynı zamanda bir doyum aracıdır. Sanatçı bir bakıma ruhsal isteklerini bu yolla ortaya koyma çabasıdır (Freud, 1989: 196). Sanat üzerine yapmış olduğu analizler, Freud’un yaşadığı dönemde sanat çevrelerinde duyulmasını ve tartışılmasını da beraberinde getirir.

Freud’un, tarihi, rüyaların yorumu, esri ve bilinçaltıyla ilişkisini ele alan çalışmaları başta sürrealistler olmak üzere (ilkel simgeleştirme, yoğunlaştırma, değiştirme yoluyla ifade edilen cinsel-agresif temalar) modernist sanatçılar arasında doğrudan yayılır (Spector, 1999: 575). Böylece, Freud tarafından geliştirilen kuramlar, kendi dönemi ve sonra gelen sanatçılara yol gösterici olur. Onun düşünceleri bazen sanatçıların bilinç dışına itmek için oluşturdukları bir araca ve eserlerini besleyen unsurlara dönüşür; bazen de kuramların direkt kendisi sanatçılar tarafından bir esere dönüştürülür (Aliçavuşoğlu, 2012: 11). Freud’un kuramları, sanatçılar tarafından yoğun bir şekilde kullanılmakla birlikte o kendisinin amatör denecek kadar bile sanatçı olmadığını söyler. Sanatı takip eden bir kişi olarak usta bir gözden yoksun olduğunu belirtirken bununla birlikte sanatla alaka kurmaktan kendini alamadığını, sanata karşı hayranlık duyduğunu ifade eder. En çok edebiyatla, heykele ve resimle ilgilenir (Wollheim, 1970: 249).

Muckenhaupt (1996: 149)’a göre Freud, modern anlamda bir bilim insanı olmakla birlikte çok sayıda araştırmacı, sanatçı, terapist ve yazar için kaynak teşkil eder. Freud’un geliştirdiği kuramlar ve insan davranışı ile ilgili çözümlenmeleri sinema ve dizi sektöründe de kullanılır. Düşünceleri bezen karakterler yoluyla açık bir şekilde yansıtılır bazen de satır aralarına yerleştirilir. Diğer yandan Freud (1984, 361)’un çalışmalarının edebiyat alanı ve araştırmacılarını ilgilendiren pek çok yönü de vardır. Bu sebeple ondan esinlenme çalışmaları bulunur. Sadece psikolojik bakımdan değil retoriksel, göstergebilimsel, mantıksal yaklaşımlarının da bazı eserleri etkilediği gözlenir. Aynı şekilde görsel sanatlar üzerinde de Freud’un düşüncelerinin önemli etkisi vardır.

Görsel sanat üretimi Freud’a göre sanatçının çocukluğuyla bağlantılıdır. Ona göre, sanatı oluşturan özgün öğeler çocukluk hatıraları ve özelemlerinin birer

temsildir. Üslubun kendisi, kişinin kavramlarına dokunmadığı başka bir alanla ilişkilidir. Bununla birlikte bir sanatçı, çocukluğunun izlerinden olabildiğince sıyrılmayı da başarabilmelidir (Schapiro, 1956: 166). Freud, sanatın temelini çocukluk dönemiyle ilişkilendirme yanında karakter kavramını ile ilgili düşünceleri bakımından da önemlidir.

Freud'un karakter kavramı, ona ait olan bilinçdışı, bastırma ve direnme konularıyla ilgili buluşlarla hemen hemen aynı öneme sahiptir. Freud, insan karakterini tek bir yönüyle değil genel anlamıyla ele almayı tercih eder. Karakter kavramının psikoloji alanında tartışılması Freud'dan çok önceye tarihlenmekle birlikte o, dinamik karakter kavramını alana kazandırmasıyla önemli bir zenginlik katar. Dinamik karakter anlayışı, karakteri tek bir olguya, yöne bağlamayıp çeşitli bileşimlerden oluşan dengeli bir yapı olarak görür. Bazı psikologlar karakteri çoğunlukla tek bir yön üzerinden ele alma eğilimindedir. Bu bakış açısıyla insan çalışkan, düzenli, hırslı, namuslu gibi etiketlerle tanımlanabilir. Böylece bireyin sadece bir yönüne odaklanılıp diğer yönleri görmezden gelinebilir. Tek yönlü karakter analizine Freud gibi az sayıda kişi karşı çıkar. Bunlar arasında Shakespeare, Balzac ve Dostoyevski gibi romancılar vardır. Balzac, kendi döneminde Fransız toplumunda sınıflar arası farklılıkların tespiti için dinamik karakter analizinden yararlanır (Fromm, 1991, 87-88).

Freud ve bazı öğrencilerinin karakterle ilgili çalışmaları insanla birlikte kültürlerin anlaşılmasına katkı sağlar. Onların çalışmalarından yola çıkarak toplumları karakterize etmek mümkündür. Toplum içinde yaşayan birey, bir anlamda o toplumun kültürel yapısının da bir aynasıdır. Örneğin, 19. yüzyılda orta tabaka Fransızlar anaç bir karakter taşıırken, tüccar ve girişimci sınıf daha çok sömürgeci bir anlayışı benimsemiştir. Freud tarafından geliştirilen karakter biliminin temel ilkeleri, onun saptadıkları dışında kalan karakter biçimlerinin keşfedilmesinin de önünü açan bir niteliğe sahiptir (Fromm, 1991: 90-91).

Farklı insan karakterlerinin dizilimine sinema perdesinde veya beyaz camda da rastlamak mümkündür. İzleyicilerin hoşlandığı karakterlere sahip diziler diğerlerinden daha başarılı olabilir. Seyirci bir karakterle özdeşleşerek onu daha detaylı tanımak isteyebilir. Böylece oyuncuların hayranları türeyip popüler olmalarının önü açılabilir. Özellikle dramatik yapı birden çok dizide oynayan oyuncunun tekrar tekrar benimsenmesini sağlayabilir. Bir dizide sevilerek izlenen oyuncu, başka bir diziyi izlemek için sebep oluşturabilir. Bazen, bir önceki dizide yardımcı oyuncu rolündeki karakter çok tutulduğu için başka bir dizide başrol oyuncusu olabilir (Mutlu, 2008: 166-168).

Başrol oyuncularını dizinin akışında önemli bir görev üslenir. TV dizilerinde her bölümde farklı olaylar ele alınsa bile devamlılık ve bütünlük daha çok ana karakterler üzerinden sağlanır. Diğer bir deyişle, TV dizilerde olaylar çözüme kavuşturulurken ana karakterlerden yararlanılır (Ünür, 2005: 106). Bu ana karakterler iyi veya kötü biçiminde izleyiciye aktarılabilir. Fakat cinsiyet açısından TV dizilerinde karakterin sunumlarında farklılık olabilir. Örneğin, kadın karakterlerin kötülüğü “kültürel bir refleks” olarak sunulurken, erkek karakterin kötülüğü ise daha çok delilikle veya toplumsal süreçle ilintili gösterilebilir (Tekelioğlu, 2017: 119-121). TV dizilerinde karakter sunumlarını ister bir kültüre refleks üzerinden yapılsın ister ister toplumsal süreç üzerinden burada ana unsur karakter üzerinden bir yıldız yaratmaktır.

(Karabıyık, 2014, 10-15) Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardan itibaren TV dizilerindeki karakterler üzerinden bir dönüşüm yaşanır. Yerli TV dizileri yıldızlar çıkartarak sinema geleneğinde kendisini fazlasıyla hissettiren star sisteminin önünü açar. (Üstündağ, 2019: 42) Yerli oyuncuların yıldızlaştırıldığı dizilerde karakterin birtakım özellikleri de ön plana çıkarılır. Erkek karakterler başarılı ve güçlü olarak sunulurken kadın karakterlerin daha çok güzelliği ve etkileyciliği ön plandadır (Öngen, 2018, 17-18, akt. Koçak ve Küçük, 2022: 137).

Dizi izleyicileri sunulan karakterler üzerinden seçimler yapmakta hatta ekranda yer alan çeşitli oyuncuların karakterleriyle kendi karakterlerini özdeşleştirebilmektedir. Erol ve Küp’e (2019, 24) göre, seyirciler dizilerdeki karakterlerle özdeşleşmenin yanında gerçek dünyadaki olaylardan çok dizilerdeki olaylarla ilgilenir. İzleyicilerin gerçek hayattan daha fazla dizilerde yaşanan sanal hayatlarla ilgilenmesi bu dizilerdeki oyuncuların kurmaca davranışlarına fazlasıyla anlam yüklemesine neden olabilir. 2009-2011 yılları arasında bir TV dizisi olarak yayınlanan “Ezel” in karakterleri medyada tartışılır, pek çok repliği özellikle sosyal medya mecralarında paylaşılır. Dizideki ‘Ramiz Dayı, Ezel Bayraktar, Kerpeten Ali ve Cengiz Atay’ tiplmelerinin bazı sahneleri YouTube sitesinde milyonlarca kez izlenir (Ezeldizi, 2022). Yine, Cengiz Atay karakterini oynayan Yiğit Özşener adlı oyuncu dizinin yayınlanması ile oldukça konuşulur hale gelir. YouTube ’de pek çok kullanıcı Özşener’in oynadığı sahnelere yer verir.

EZEL DİZİSİ

Ezel dizisi, 2009-2011 yılları arasında toplam 71 bölüm olarak yayınlanır. Dizinin konusu şöyledir: Ömer, babasına ait atölyede çalışan, sade bir yaşamı olan gençtir. Sevgilisi Eysan ile askerlik yaptıktan sonra evlenmeyi düşünmektedir. Ömer, bir cinayet sebebiyle hapse girer ve orada Ramiz Dayı ile tanışır. İkisi arasında bir bağ oluşur. Ömer, hapishaneden çıktıktan sonra estetik yaptırarak kimliğini gizler. Kendisine oyun oynadıklarını düşündüğü Eysan, Cengiz ve çok sevdiği eski dostu Ali’den intikam almanın peşine düşer (Beyazperde.com, 2022).

Dizinin künyesi:

Yapımcı: Kerem Çatay

Yönetmen: Uluç Bayraktar

Senarist: Kerem Deren, Pınar Bulut

Uyarlama: Monte Kristo Kontu- Alexandre Dumas

Başrol Oyuncuları: Kenan İmirzalıoğlu, Cansu Dere, Yiğit Özşener, Barış Falay, Tuncer Kurtiz, Haluk Bilginer

YÖNTEM

Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, sosyal araştırmalarda kullanılan bir yöntem olarak görme ve gözlemlene imkânı olmayan durumlarda araştırma verilerini çeşitlendirmek ve geçerliliğini artırmak amacıyla yararlanılan bir tekniktir. Doküman analizinde yalnızca yazılı içerik değil film ve görüntü gibi materyaller de analiz edilir. Bu sebeple doküman analizi araştırılmak istenen olay ve olgular hakkında bilgiler içeren yazılı ve görsel tüm içerikleri kapsar. Nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi görsel ve yazılı dokümanın tespit edilmesi, alt ve üst tema kategorilerinin geliştirilmesi ve analiz birimine karar verilmesi gibi süreçlerden oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 187-190).

Doküman denilince bir araştırmacının müdahalesine maruz kalmadan kaydedilen metin ve hareketsiz/hareketli resimler anlaşılır. Araştırmalarda kullanılacak doküman türleri olarak; ajandalar, reklamlar, davetiyeler, katılım kayıtları, toplantı tutanakları, notlar, kılavuzlar, günlükler, kitap ve broşürler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, gazeteler, sanat eserleri, radyo ve TV program kayıtları, anket verileri, örgütsel raporlar ve çeşitli kamu kayıtları sayılabilir. Araştırmacılar bu zengin kaynaklar içinden veri devşirebilir (Labuschagne, 2003. Akt. Kırıl, 2020: 170-189).

Araştırma için seçilen Cengiz Atay karakterinin yer aldığı Ezel dizisi, yayınlandığı dönemlerde en çok izlenen televizyon içeriklerinden birisidir (Savah.com.tr, 2022). Show TV ve ATV’de yayınlanan bu dizinin Cengiz Atay tiplemesinin karakter yapısı, Freudyen bir bakış açısıyla doküman analizi kullanılarak bu çalışmada incelenmiştir. Bu tiplemenin seçilmesinde dizinin ilk bölümünden itibaren kötülük yapmaya odaklanmış bir karaktere sahip olması belirleyicidir. Dizideki diğer karakterler iyi ve kötü davranışlar arasında değişimceli bir yapıyı benimserken Cengiz Atay karakteri devamlı kötülüğü düşünen bir bireyi temsil eder. Bir anlamda Cengiz Atay karakteri kötülüğün betimlenmesi anlamında stereotip özelliğine sahiptir.

BULGULAR VE YORUM

Ezel dizisinde Cengiz Atay, kumara düşkün bir karakter olarak yansıtılır. Bu karakter aynı zamanda eşinin onu sevmediğini ve yaşamını kendisiyle isteksizce paylaştığını düşünür. Cengiz, eşiyle yaşadığı tartışmaların ardından genellikle kumar oynamaya gider. Freud (2001: 238-239), insandaki kumar tutkusunu Fyodor Mihayloviç Dostoyevski üzerinden açıklar. Dostoyevski'nin kumar tutkusunu patolojik bir tutku krizi gibi görür ve kumarın yazarın kendisini cezalandırma yöntemi olduğunu düşünür. Ona göre, Dostoyevski'nin amacı, kumar oynadıktan sonra kazanacağı parayla Rusya'ya dönmek veya kendisini hapse tıkaçaklara fırsat tanımak değildir. Bunlar uydurduğu bahanelerdir ve onun keskin zekâsı da bunun farkındadır. Freud, kumar tutkusunun altında kişinin kendine zarar verme/cezalandırma düşüncesi olabileceğini vurgular. Bu tezini Dostoyevski üzerinden şöyle açıklar: *“Kumardaki kayıplarıyla kendisini ve eşini olabildiğince büyük bir yoksulluk içine sürüklemekteydi. Bu onun için bir ikinci sayrısız (patolojik) doyum kaynağıydı; çünkü karısının önünde kendini paylayıp azarlamasına, kendini küçük düşürmesine ve kendisi gibi böyle iflah olmaz biriyle evlendiği için karısında pişmanlık duygusu uyandırmasına olanak veriyor, söz konusu davranışının vicdanında sağladığı rahatlamayla ertesi gün yine kumar masasına oturuyordu.”*

Freud (2001: 239), Dostoyevski örneğinden yola çıkarak başka bir yazısında insanların kumar alışkanlığı hakkında *“hayli geride kalmış çocukluk yaşamından bir parçanın kumar saplantısında nasıl kendisine yeniden dışavurum sağlar..”* diyerek, çocuklukta yaşananların ileride bazı saplantılara yol açabileceğini belirtir. O, kumar alışkanlığının anlaşılması için belki de çocuk ve baba ilişkisi üzerinde durulmasının yararlı olacağını belirtir. *Karamazov Kardeşler* romanında yer alan baba katili ile Dostoyevski'nin babası arasındaki benzerlik, pek çok yaşamöykücünün gözünden kaçamaz ve “modern bir psikolojik ekol” den söz edilmesinde etkili olur.

Freud'un baba üzerinden betimlediği kumar tutkusunu dizideki Cengiz Atay karakterine uyarlamak mümkündür. Dizi içinde Cengiz'in ailesi hakkında bilgiler vardır. Anneannesinin evinde bulunduğu bir mektuba göre, ailesi Cengiz Atay'ı terk etmiş, yurt dışındayız yalanıyla oyalamıştır. Cengiz, aldığı bilgi üzerine ailesini bularak hesap sorar. Silah çekerek anne ve babasını ölümle tehdit eder. Cengiz'in yaşamı ile Freud'un çocukluk kaynaklı patolojik düşüncesi arasındaki benzerlik göze çarpar.

Dizinin 2. bölümünde Cengiz Atay ve Eysan arasında şöyle bir konuşma geçer:

Cengiz: “Bak, şurada yol ikiye ayrılıyor, bir tarafı aydınlık bir tarafı karanlık. Şimdi oraya doğru yürüsek beraber, sen de ben de her seferinde karanlık tarafı seçeriz.”

Eyşan: “Değişemeyiz mi? “

Cengiz: “Doğamız bu, hiç değişemeyiz.”

Resim 2: Bölüm 2, Cengiz Atay ve Eyşan Sahnesi

Kaynak: (Youtube, 2022).

Freud (2000: 18-20), yukarıdaki diyaloglarda yer alan bu belirlemeci durumu bireye indirgemeyip bunun tüm insanlığa ait olduğunu vurgular. İnsanın doğuştan gelen özelliklerinin onu diğer insanlara karşı önyargılı yaptığını söyler. Ona göre, insanın diğer insanlara karşı olumsuz yaklaşımı aslında ceza alma korkusuna dayanır.

Dizinin 3. bölümünde geçen bir konuşma ise şöyledir:

Cengiz: “Ne kadar kalacaksınız benim otelde?” (Ezel’e soruyor)

Ezel: “Bilmem, pek plan yapmadım.”

Cengiz: “Nasıl oluyor öyle, kafanıza göre.”

Ezel: “Sabah kalkıyorum gitme vakti gelmiş diyorum.”

Cengiz: “Ah ne güzel. Eskiden ben de hep öyle derdim, param olursa iki gün aynı yerde durursam Allahsızım derdim.”

Resim 3: Bölüm 3, Cengiz ve Ezel Sahnesi

Kaynak: (Youtube, 2022).

Cengiz, lafının devamında artık birine âşık olduğunu ve bu yüzden eskisi gibi rahat davranmadığını söyler. Freud, Cengiz’in tarif ettiği bu sevgiyi libido üzerinden açıklar. Ona göre sevgi, hazza dayalı bir durumdur. Sigmund Freud bu durumu şöyle açıklar: “*Libido deyince, sevgi adı altında bir araya toplayabildiğimiz ne varsa hepsiyle ilişkili içgüdülerin henüz ölçülemeyen, ama nicel bir büyüklük gözüyle bakılan enerjisini anlamaktayız. Bizim libido dediğimiz şeyin çekirdeğini, genellikle sevgi diye nitelenen ve ozanlar tarafından işlenip durulan sevgi, yani cinsel birleşmeyi amaçlayan erotik sevgi oluşturmaktadır. Böyle davranmakta da haklı olduğumuzu psikanalitik araştırmalar ortaya koymaktadır; bu araştırmaların tanıtladığına göre bütün yukarıda sayılan yönelimler ayrı cinsler arasında cinsel birleşme amacına yönelik içgüdülerin bir dışavurumudur. Sevi içgüdülerine psikanalizde a potiori ve çıktıkları kaynak göz önünde tutularak cin-sel içgüdüler adı verilmektedir.*” (Freud, 1975: 28-30).

Dizinin 4. bölümünde Cengiz Atay, Ezel’e hayatta her şeyden vazgeçebileceğini ama Eysan’dan vaz geçemeyeceğini söyler. Cengiz, bu sözünü Eysan’ı hayatındaki en önemli varlık olarak gördüğünü ifade eder.

Freud, yukarıdaki durumdan, “Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme” de bahseder. Bu teoriye göre aşk, bir nevi tekrar buluştur. Sevilen kişi, Oedipal ebeveyni temsil eder. Birey, kaybettiği Oedipal nesneyi tekrar bulma çabasıyla ‘kendisini besleyen kadını’, ‘kendisini koruyan erkeği’ arar ve onların yerini alacak kişilere yakınlık duyar. Bu tanıma göre aşk, kendi içinde çelişkili bir yapıdır (Freud, 2012: 5, akt. Soylu, 2020: 38).

6. bölümde Cengiz ve arkadaşı Ali konuşmaktadır:

Cengiz Atay: “Ezel ile ortak otel işine girelim. Bu adamın iş gücü bildiği yok (Ezel için söylüyor). Akıllı ama biz biliyoruz, işe bu adamla girsek, bu adamsız çıksak. Önce çözelim bu herifi.”

Cengiz, kendinden emin bir tavırla bu sözleri söyler. Ezel’i kontrol edip kullanabileceği düşüncesindedir.

Resim 4: Bölüm 6, Cengiz ve Ali Sahnesi

Kaynak: (Youtube, 2022).

Freud, insanların ruhsal yapısını oluşturan hiyerarşik tabakalardan söz eder. Bu tabakaların en altında yer alanların davranışlarında kendini ancak vasitasızca belli eden karanlık ve kökten insiyaklar yer aldığını söyler. Bu insiyakların en belirgin özelliği aşırı derecede bencil olmaları ve dış âlemdeki her şeyi kendilerine mal etme, kontrolleri altına alma isteğidir. Daha öz bir ifade ile, kişinin yapısında temel bir egoizm ve kırılcılık bulunur. Bu kırılcılığın ulaştığı seviye, onun toplumu ifna arzusu hatta neredeyse kendini ifna arzusu şeklinde ortaya çıkabilir. Bu birinci tabakanın ardından cemiyet tarafından belirlenen kurallar ve terbiyevi usuller insan kişiliğinin ikinci tabakasını oluşturur. Bu sebeple insandaki derin insiyaklar, günlük davranış içinde değişik bir yönde kendini gösterir. Freud’un bu düşüncesinin derin anlamı kendisini şu noktada gösterir; insanın belirgin bir ruh yapısı yoktur ve davranışları birbirinden farklı ruh hallerinin çatışması sonucunda ortaya çıkar. İnsanın doğal bir temayülle gerçekleştirmeye çalıştığı davranışları, cemiyetin koyduğu yasaklar ile çelişebilir, yasaklamaların getirdiği zorlama ve içten gelen davranışlar bir takım şahsiyet problemlerinin ortaya çıkması sonucunu doğurabilir (Mardin, 1990: 25).

Dizinin 8. bölümünde Cengiz Atay bir hikâye aktarır. Bu hikâye ile özden, huydan kolay kolay vazgeçilemeyeceği, karşı taraf iyilik yapsa dahi ona kötülük yapabileceği anlatmak ister:

“Bir kaplumbağa ile bir akrep arkadaş olurlar. Bir gün yaşadıkları yeri terk edip başka diyarlara gitmek zorunda kalırlar. İkisi beraber yola çıkar. Derken önlerine büyük bir nehir çıkar. Akrep boynunu bükerek arkadaşı kaplumbağaya veda etmek ister. Kaplumbağa bunun sebebini sorar. Akrep nehrin çok büyük olduğunu, kendisinin bu nehirden geçmesinin mümkün olmadığını söyler. Kaplumbağa dostluğun böyle zor zamanlarda belli olacağını ifade ederek akrebi sırtına alır. Nehrin ortasına geldiklerinde kaplumbağanın kulağına bazı sesler gelmeye başlar. Kaplumbağa akrebe bu sesin kimden geldiğini sorar. Akrep de kendisinin, sırtına iğnesini geçirmeye çalıştığını, sesin iğne darbelerinden geldiğini söyler. Kaplumbağa bu duruma çok üzülür ve bir arkadaşın arkadaşına böyle bir şeyi nasıl yapabileceğini sorar. Akrep, bu durumun kendisinin yaratılışında olduğunu, bundan vazgeçmesinin mümkün olmadığını söyler. Kaplumbağa da suya dalarak akrebi helâk eder.” (akt. Bülbül, 2012: 465).

Resim 5: Bölüm 8, Cengiz Atay Hikâye Sahnesi

Kaynak: (Youtube, 2022).

Freud, yukarıdaki hikâyede anlatılan durumu insan doğasının gereği olarak yorumlar. Kişi, yaşam içinde doğallığını ve özünde yer alan huyları çok göstermez, gizlemeye özen gösterir. Örneğin, kuzey İngiltere’de 10 yaşındaki bir çocuk, bir bebeği işkence ile öldürür. Olaya halkın tepkisi çok yoğun olur. Oysa, neden bu cinayeti korkutucu buldukları çok anlaşılmış değildir. Aslında çocuklar zaman zaman vahşileşebilen, tam ehlileşmemiş bireylerdir. Eagleton bu durumla ilgili

şunu söyler: “Eğer Freud haklıysa, çocuklar büyüklerinden çok daha zayıf birer süperego’ya ve ahlak duygusuna sahiptir” (Eagleton, 2011: 7). Bu nedenle çocuk, davranışının ne kadar kötü sonuçları olacağına göre değil, içsel/doğal isteklerine göre hareket etmeyi seçebilir.

Dizideki sahnelerden anlaşıldığı üzere Cengiz Atay’ın büyük bir zengin olma hayali vardır. Kurmayı düşündüğü otel projesinin gerçekleşmesi adına çok çaba harcar. İşler zaman zaman yolunda gitmediğinde ise mutsuzluğa kapılır. Bu gergin ruh hali yanında Cengiz, bazı anlarda da yaşamı küçümseyen tavırlar takınır. Fromm (1991: 10) “İhtiraslı insan, özgür ve mutlu olamaz. O, ona hükmeden şeylerin kölesidir ancak.” der. Cengiz Atay’ın bu hırslı yapısı Freud’un (2018: 5) şu söylemleri üzerinden açıklanabilir: “İnsanların genellikle hatalı ölçüm standartları kullandıkları izleniminden kurtulmak olanaksız. Bir yandan kendileri için güç, başarı ve zenginlik elde etmeye çalışıp başkalarında bunlara hayranlık duyarken bir yandan da yaşamın gerçek değerlerini küçümserler.”

Dizinin 12. bölümündeki akışa göre, Cengiz çok güvenmese de Eyšan’ın istediğı otel projesine razı olur. Cengiz bir yandan Eyšan’ı sever bir yandan da ona karşı yeterince güven duyamaz. Diğer yandan Eyšan’ı sevmesine rağmen onu aldatır.

Freud, bir insanın diğerine aynı anda hem sevgi hem de nefret besleyebileceğini söyler. Bu tuhaf görünse de paradoksal bakımdan mantıksız değildir. İnsanların çoğunluğu böyle karşıt duyguların bir arada olmasını çok kolay kabullenmezler. Sevdikleri bilincini taşıyor iseler nefreti fark etmeleri son derece güçtür. Aynı kişiyle alakalı karşıt düşüncelere sahip olabileceklerini kendileri de kabul edemezler (Fromm, 1978: 51-52). Bu, onlara mantıklı gelmediğı için duygularını görmezden gelebilirler.

Cengiz, çok sevmesine rağmen eşini aldatır ve bundan da pişmanlık duyar. Bu durumla ilgili 12. bölümde Ezel’e şunları söyler:

Cengiz: “Neler yaptım bilsen, Eyšan’ı aldattım, daha da kötü şeyler yaptım, Allah’ım neler yaptım Eyšan’a.”

Senaryoya göre Ezel, Cengiz’in Eyšan’ı aldatması için bir kadınla anlaşır. Bu kadın Cengiz’e kendini beğendirmeye çalışır, daha sonra da onu tahrik etmeyi başarır. Freud (2019: 21), bu durumu erotizm üzerinden açıklar. Ona göre, bir insan erotizmin etkisiyle bencil içgüdülerinin esiri olabilir.

Ezel dizisinin 16. bölümünde Cengiz Atay’ın, Ali’nin adamına karşı davranışları ön plana çıkar. Cengiz, Ali’nin adamı Tevfik’e şu ifadeleri kullanır:

Cengiz: “Tevfik dışarı çık, Tevfik biz konuşurken her buraya geldiğinde dışarı çık, bir şey lazım olursa bir ışık çalarız gelirsin.”

Resim-6 Bölüm 16, Cengiz ve Tevfik Sahnesi

Kaynak: (Youtube, 2022).

Freud, insanın istese de iyi olmayı başaramayacağını iddia eder. Zira insan içgüdüsel olarak yıkıcıdır. Ona göre, kişiler gerçek anlamda birbiriyle dost olamazlar. O kadar ki düşmanca duygular insanın evliliğinde de sürer. Örneğin, evlilikte her iki taraf da kendi ailesini üstün görme eğilimindedir (Freud, 1975: 44-45). Freud'un insan ruhuyla ilgili bu analizlerinin benzeri ondan daha önce yaşamış olan Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* isimli eserinde de yer alır. Romanda, “*İnsanoğlu aşağılık bir yaratık değilse ya?.. Yani genel olarak tüm insanlık, tüm insan soyu... O zaman geri kalan her şey bir boş inançtan, kuruntuya dayanan bir korkudan başka bir şey değil...e eğilimindedir*” ifadeleri bulunur. Başka bir anlatışla, Dostoyevski insanların iyi davranmalarını duydukları korkuyla açıklar (Dostoyevski, 1999: 47-55).

Dostoyevski'ye göre, insanın erdemli davranışının en büyük nedeni korkaklıktır. *Suç ve Ceza* romanının başkarakteri Raskolnikov, çalmış olduğu parayı kullanmaz ve bir yere gömer. Bu para ile bir şey yapmak istemez. Parasını çalıp öldürdüğü yaşlı kadını ise ahlaki ve vicdani hiçbir neden olmaksızın sadece öldürme güdüsüyle katlettiğini ifade eder. Öldürüp kadının parasını almaktaki gayesinin bir iyilik düşüncesine dayanmadığını, maddi olanağa kavuşup insanlara yardım amacıyla bu cinayeti işlemediğini kendine itiraf eder (Dostoyevski, 1999: 503-504). Roman kahramanı Raskolnikov'un bu vahşi cinayetinden yola çıkıldığında Dostoyevski'nin de Freud gibi öldürmeyi insan içgüdüüne bağladığı anlaşılır.

Ezel dizisi karakteri Cengiz, insanların öldürülmesini çok rahat bir biçimde arzu- lar. Kendisini tehdit ettiği gerekçesiyle eşinin babasını bile öldürmek ister. Freud

(2019: 54)'un düşüncesi üzerinden gidilecek olursa bu durum doğal görünmektedir. Freud, öldürme davranışıyla ilgili fikirlerini şu ifadelerle aktarır: “.... *Bilinçaltımızda arzu dolu itkilerimize göre değerlendirilecek olursa biz de tıpkı ilkel insanlar gibi bir katil sürüsünden başka bir şey değiliz. Tabii bütün bu dileklerin eski zamanlarda onlara atfedilmiş olan gücü taşıyor olmaları da tam bir lütuf. Zira aksi halde karşılıklı lanetlemelerin çapraz ateşi altında en iyi ve en bilge erkeklerle en güzel ve en sevilesi kadınlar da dâhil olmak üzere çoktan yok olup gitmiş insanlık.*”

Yine Cengiz, dizide yalnız kaldığı zamanlarda sık sık planlar kurar. Bu durum, Freud'un yaklaşımının kökeni olan Augustinus teoriyi akla getirmektedir. Bu teoriye göre, insanların içinde kötülük olduğundan kendi hallerine bırakıldıklarında sürekli fenalık işleyeceklerdir. Bu olumsuzluğun yaşanmaması için Tanrı onlara kötülüklerden alıkoyacak kurallar koyan kilise ve devleti armağan etmiştir (Douglas, 1989: 302- 303, akt. Akyıldız, 2006: 4).

Cengiz, kendini medeni bir toplumun parçası olarak gördüğünden kötülükleri açıktan açığa yapamaz. Toplumdan dışlanma veya hapse girme tehlikesi onu kötülükleri gizlice yapmaya mecbur bırakır. Freud'a göre, medeni toplum (akt. Snoeyenbos & Frederick, 2021: 52) bireyin içgüdüsel ve egoist zevklerinden imtina etmesini, yoksun kalmaya alışmasını talep eden toplumdur.

Cengiz Atay, dizinin pek çok sahnesinde alkol alır. Neşelendiği zamanlar ve daha çok eşi Eysan 'la tartıştığında bu yola başvurur. Regresyon, (Benson, 2020: 58) yaşamın ilk dönemine geri dönmeyi ifade eder. Birey, stres altındayken kendisini rahatlatmak için bir aktivite arar. Kalem, parmağını emmek, alkol ve sigara kullanmak oral regresyon örnekleridir. Cengiz'in, Eysan sebebiyle alkole başvurması, Freud'un şu ifadeleriyle açıklanabilir: “*Bir kadın yüzünden duyduğu düş kırıklığının, erkeği içmeye sürüklenmesi hiç de ender değildir; bu, kural olarak, içki içilen yerlere ve evde karısından bulamadığı duygusal doyumunu kendisine sağlayabilecek erkeklerin arkadaşlığına sığınması anlamına gelir. Bilinçdışı bu gibi erkekler güçlü libidinal yatırım nesnelere haline gelirse, bunu üçüncü türden bir inkârla savuşturacaktır.*”

Psikanalitik bakış, alkol konusuna çok fazla girmez. Freud'un bu konuyla alakalı özel bir çalışması yoktur. Alkolden ziyade sarhoşlukla ilgili atıfların bu ekol içinde yer bulduğu söylenebilir. Freud, *Medeniyette Rahatsızlık* adlı yapıtında açık bir şekilde hayatın problemlerinden ve insanın bu problemlerle mücadele için sakinleştiricilerden destek aldığından bahseder (Brelet- Foulard, 1996, akt. Tunaboşlu-İkiz, 2000: 23).

17. bölümünde Cengiz'in, Ömer (Ezel) ile yaşadığı bir hatıra gösterilir. Cengiz, Ömer'e (Ezel) şu ifadeleri kullanır:

Cengiz: “Kız saf aile kızıysa serseri kötü çocuk ister, görmüş geçirmiş ise iyi aile çocuğu ister.”

Resim-7 Bölüm 17, Cengiz ve Ömer Sahnesi

Kaynak: (Youtube, 2022).

Cengiz Atay’ın bu ifadelerinde bireylerin geçmişinin kalan yaşamları için belirleyici olacağı söyleminin yeniden üretildiği gözlenir. Freud, etkilenme anlamında bunu bebeklik dönemine kadar taşır. (Marshall, 1999: 61) Kişiliğin oluşması ve gelişim bakımından bebeklik dönemine çok özel bir anlam yükler. Hem doğuştan gelen eğilimlere hem de toplumsal ve psikolojik deneyimlere atıf yapar. Özellikle beş yaşına kadar olan dönemin kişilik gelişimi için büyük önemi olduğunu savunur.

18. bölümde Cengiz Atay ile Eysel arasında bir tartışma yaşanır. Tartışmada Eysel, Cengiz’in kendisini aldattığını söyler ve “*Sen beni affet bende seni affedeyim*” ifadesini kullanır. Daha önce kocası Cengiz tarafından aldatıldığı için o da kocasını aldatır. Cengiz Atay da Eysel’a, “*Ödeştik evine geri dön*” cevabını verir. Dizinin senaryosuna göre; Cengiz Atay gibi Eysel’ın çocukluğu da kötü bir ortamda geçer. Babası tarafından pek çok suça bulaştırılır. Dizideki iki karakter bir anlamda intikam olmak için birbirlerini aldatır. (Heller, 2005: 12-13) Freud, duygusal yaşam içinde gerçekleşenlerin çocukluk çağında yaşananlarla bağlantısı olduğundan söz eder. İnsan davranışlarında çoğunlukla gizlenmiş güdülerin etkisi vardır. (Mindess, 1967: 449) Diğer yandan duygular da insan davranışlarını değiştirebilir. Dostoyevski, duyguların insan davranışını değiştirme ve yapıları normalleştirmede etkili olduğunu söyler.

18. bölümde Cengiz Atay, Eysel’a kendisini Ezel ile mi aldattığını sorar. Bu soru

karşısında Eyšan “*Sen herkesi kendin gibi mi sanıyorsun*” cevabını verir. Diziyeye göre aldattığı kiři Ezel olsa da Eyšan’ın doğru olmayan bu cevabı bir yansıtma olarak düşünülebilir. Eyšan’ın bu ifadeleri Cengiz Atay’ın karakterini tarif etmese de Cengiz Atay burada eşinin kendisini kimle aldattığı konusunda doğru tespit yapar.

Resim 8: Bölüm 18, Cengiz Atay ve Eyšan Sahnesi

Kaynak: (Youtube, 2022).

Freud bu durumdan řu sözlerle bahseder:

“Ne var ki, bilinçdışında bu şekilde işlemiş olması gereken bu inkâr, paranoyak kişi için bu şekliyle bilinçe çıkmaz. Paranoyadaki semptom oluşumu düzeneği, içsel alguların, duyguların, dışardan gelen algularla yer değiştirmesini gerektirir. Bunun sonucunda “Ondan nefret ediyorum” önermesi, yansıtmayla diğer bir önermeye dönüşür: “O benden nefret ediyor (bana kötülük yapacak), bu da benim ondan nefret etmemi haklı kılar. “Böylece, kışkırtıcı bilinçdışı duygu, sanki bir dış algının sonucuymuş gibi görünür (Freud, 2012: 95).

Diziyeye göre, Cengiz Atay ve arkadaşları, işledikleri cinayeti Ezel’in (Ömer) üstüne atar. Cengiz Atay, bu cinayetten dolaya pişmanlık duymaz çünkü suç işleyen kişilerde süperego hiçbir zaman tam anlamıyla gelişmemiştir. İşledikleri kötülüklerden dolayı suçluluk ya da pişmanlık duymamaları da bu yüzden olabilir. Zihin denen şey süperego dışında id ve ego olmak üzere üç parçalı bir yapıdır. En başta id gelir, doğuştan itibaren vardır ve birkaç yıl diğer ruhsal bileşenlerden yoksundur. İd, haz ilkesinin yönlendirmesi altındadır. Bebek haz arar (yeme içme, ısınma, rahatlama) ve haz alamadığı (acıkmak, ıslanmak, üşümek) şeylerden kaçınır. İd, bencil bir yapıda olup hemen tatmin edilmeyi bekler. Ego, iki yaşından itibaren gelişmeye başlar ve gerçeklik ilkesine göre hareket eder. Hayatta kalabil-

menin yolu gerçekçi düşünce ve planlara dayalıdır. Bu durumda başına buyruk id davranışı engellenmelidir. Ego bunu sağlamak isterken id ile çatışma yaşar. Süperego, ailenin etkisiyle üç yaşlarında kendini göstermeye başlar. Çocukluk çağında gelişmeye başlayarak ergenlikte son halini alır. Süperego, bireyi hata yapmaktan ve özellikle de toplumdışı olmaktan esirgeyen “bilinç” veya bir “ahlak bekçisi” olarak nitelenebilir (Benson, 2020: 51-52).

SONUÇ

Freud, insanın iyilikten çok kötülük yapmaya elverişli olduğunu söyler. İnsan bu özelliğini doğuştan edinir. Bu durum bir nevi varoluş gereğidir. Hatta o kadar ki insan bunu bilinçsizce yapar. Günlük yaşamda düşüncenin yol ayrımlarında kötülüğün seçimi insanın yapısının bir gereği gibidir. Ezel dizisi karakteri Cengiz Atay, karısı Eyyan’ la konuşurken “önümüze iki yol çıksaydı her seferinde biz karanlık olan yolu seçecektik” diyerek Freud’un bu düşüncesini destekler. İnsanın özünden gelen huyların değişmesi çok mümkün olmaz. Birey aslında kötülüğe istekli olmakla birlikte toplum korkusuyla iyi davranışa yönelebilir. Yine Freud, insanın yalnız bırakılması durumunda sürekli aklına kötülük geleceğini ifade eder. Cengiz Atay karakteri de Freud’u doğrularcasına boş kaldığı zamanlarda kötülük düşünür, ötekine zarar vermenin palanlarını yapar. Onun tasavvurları içinde düşman olarak gördüklerini öldürmek dahi vardır. Yalnızlık, olumlu düşüncelerden çok olumsuz düşünceleri çağırıştırır. Bu durumun ortaya çıkmasında bireyin yalnızken toplumun baskısını daha az hissetmesinin de rolü olduğu söylenebilir.

Freud, karakterinin tutarsızlığı, iyilik ile kötülük arasında gidip gelmesi sebebiyle insan davranışlarını kademelendirir. Bu dizginin en altında tüm kötülükleri yapmaya istekli birey yer alırken üst tabakalar, insanın bu duygusunun önüne set koyan, kendini düşünme, sonuçları düşünme veya toplumsal tepkileri düşünme kademelerinden oluşur. Birey, ilk tabaka haliyle aklına gelen kötülüğü yapmaya yeltenirken, diğer tabakalar saldırdığı tehditler sebebiyle onu bu davranıştan men eder. Kişi, üst tabaka haliyle planlarını toplumdan gizleme gereği hissedebilir. Dizideki Cengiz karakteri de amaçlarını toplumsal tepkiden çekinerek saklar. Gizli gizli Ezel üzerinde zarar verecek tasarımlar kurarak onu zor duruma düşürmeye çalışır. Diğer tabakaların zorlaması olmasa kişiliğindeki birinci tabaka ile hemen harekete geçecektir. Freud, insan davranışındaki çelişik durumları ve benzer olaylarda farklı tepkiler göstermesini işte bu tabakaların baskınlığıyla açıklar. Üst tabaka insan karakteri, toplumsal uyumaya daha fazla özen gösterirken insan zihninin ilk tabaka düşüncesi kötülüğe odaklıdır. İlk tabaka doğal insan davranışını, üst tabakalar ise sosyalleşmiş insan davranışını ortaya koyar.

Freud’a göre, kişiler dost olmak üzere yaratılmamıştır, isteseler dahi dost olamaz-

lar. İnsan yaşamı kişisel bir mücadele sahasıdır ve mücadele çatışma doğurur. O daha da ileri giderek dostluğun evlilik için de geçerli olmadığını söyler. Cengiz ve Eyšan, dizide evli olmalarına rağmen aralarında dostluk yoktur. Cengiz, eşine güvenmez, Eyšan ‘da sevgi anlamında çelişik duygu ve davranışlar gösterir. Bu durum insanların evli olsalar dahi gerçek birer dost olamayacağı görüşünü destekler niteliktedir.

Freud, davranışların kökeninde çocukluk dönemindeki yaşamışlıklar olabileceğinden özellikle söz eder. İnsanın huyları ve alışkanlıklarında bu dönemin tesirinin önemli olduğunu söyler. Örneğin, kumar alışkanlığının insanın kendisini bir tür cezalandırma yöntemi olabileceğini belirtir. Ezel dizisinin Cengiz karakteri, eşyle tartıştıktan sonra kumar oynamaya giderek bir bakıma kırılmış erkeklik onurundan duyduğu eziklikle kendini cezalandırır. Kumar, kendisini sevmediğini düşündüğü eşinin gözündeki değersizliğe verilmiş bir cezadır. Kendini batağın içine daha da çekip, bu değersizliği hak edecek kadar düşük bir insan olduğu şeklindeki duygusunun doyumunu yaşar. Bu ruh hali, Freud’un sözünü ettiği, Dostoyevski’nin kumar oynayarak eşi karşısında düştüğü olumsuz durumdan, yeniden kumar oynamak için kendisine bahane üretmesi gibidir. Freud, bunun aynı zamanda bireyin çocukluluğundaki baba modeli ile de bağlantılı olabileceğini söyler.

Freud, sevgi ile cinselliğin birbirine karıştırılabildiğini hatta çoğunlukla cinsel arzunun sevgi olarak tanımlandığını savunur. Cengiz, eşini çok sevdiğini söylemesine ve onunla olmak için büyük mücadele vermiş olmasına karşın evli iken başka bir kadınla birlikte olur. Bu durum, bireyin sevgi/aşk ile libido kaynaklı isteği birbirine karıştırılabildiğini, haz etkisiyle oluşan arzularını sevgi olarak tanımlama yoluna gidebildiğini gösterir. Freud’a göre, insan erotizm ve libido kaynaklı güdüler sebebiyle pişmanlık duyabilecek ilişkiler yaşayabilir. Onun anlatmak istediği, sevgi diye adlandırılan duygunun hazza hizmet eden cinsel doyumun çarpıtılması olduğudur. İnsan, çocukluğundan itibaren tam veya kısmen haz odaklı davranışlar sergileyebilir. Alışılmış haz, insanın yetişkin yaşamındaki pek çok arzuyu sevgi olarak tanımlamasına yol açabilir.

Aşk hakkında Freud “bir yeniden buluş” ifadesini kullanır. İnsan, çocukluk dönemindeki şefkatli anne babayı -veya bulamasa dahi aradığı anne babayı- yetişkin yaşamında karşı cins üzerinden gidermek isteyebilir. Cengiz ve Eyšan arasındaki ilişkide de böyle bir durum vardır. Cengiz, bebeklik döneminde ebeveyn kaybı yaşar. Eyšan’ın çocukluk dönemindeki baba figürü ise ona beklediği şefkati veremez. Bu iki yetişkin bir anlamda bebeklik/çocukluk döneminde edinemedikleri bu korunaklı ebeveyn figürünü ilişkileriyle yakalamaya çalışır.

Freud, insan benliğini id, ego ev süperego olmak üzere üç tabakalı bir yapı olarak

izah eder. İd, en bencil, en çıkarıcıyı ifade eder. Ego ise gerçekliği düşünerek hareket eder. Benliğin en gelişmiş hali olan süperego, toplumsal yargıları önemseyen, uyumluluğu öne alan bir yapıdır. Dizide Cengiz'in Ezel'i öldürmesi daha çok id ve ego kavramları çerçevesinde değerlendirilebilir. Süperego 'su gelişen birey, toplumsal yapıyı daha çok dikkate alır. Toplumun kınamasından ve uyumsuz olmaktan rahatsız olur. Cengiz'in süperego 'sunun yeterince gelişmemiş olması ve yaşamın önemi konusundaki hassasiyetinin yetersizliği cinayet işlemesine yol açan bir unsur olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak, Freud'un insan davranışı ve özellikle kötülük üzerine yapmış olduğu tespitlerden bazılarının Ezel dizisi karakteri Cengiz Atay karakteri üzerinde bulunduğu söylenebilir. İnsanların tek bir kişilik yapısına sahip olmadıkları, davranışı etkileyen birçok etken olduğu karakterin tutarsız davranışlarında gözlenmektedir. Bireyin iyilikten çok kötülük odaklı olmasında öz yapısının etkisi olduğu, özellikle süpergo'su gelişmemiş kişilerin toplumsal yargıyı önemsemeyen, tepiklerden sakınmayan davranışlarda bulunabildiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Akyıldız, H. (2006). Freudçu, Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat ve Siyaset Teorileri. Akdeniz İİBF Dergisi, 6 (11), 1-23.

Aliçavuşoğlu, E. (2012). Psikanaliz, Freud ve Sanat. Sanat Tarihi Yıllığı, (20), 1-16.

Benson, Nigel. C. (2020). Psikoloji Bilinci ve Davranışları Daha İyi Anlamak İçin Çizgibilim. E. Okuyucu (Çev). İstanbul: Say.

Blum, H. P. (2001). Psychoanalysis and art, Freud and Leonardo. Journal of the American Psychoanalytic Association, 49 (4), 1409-1425.

Bülbül, T. (2012). Ramazan-Zâde Abdünnafi İffet Efendi ve Kitab-I Nâfi'u'l-Âsâr Nevbâve-İ Simâru'l-Esmâr Adlı Eseri. Electronic Turkish Studies, 7 (1).

Dostoyevski, F. (1999). Suç ve Ceza. İstanbul: Parıltı.

Eagleton, T. (2011). Kötülük Üzerine Bir Deneme. Ankara: İletişim.

Erol G. (Ed.) (2019). Bir Çerçeve Bin Dünya: Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı Üzerine Okumalar. İstanbul: Hiper.

Ezel 16. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=wjkTUUIrZSY>, (Erişim: 1 Eylül 2022).

Ezel 17. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=sGhQxCtoPqE>, (Erişim: 1 Eylül 2022).

Ezel 18. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=Oe70PXFtE2U>, (Erişim: 1 Eylül 2022).

Ezel 2. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=ejm372WAj-3g&t=2282s>, (Erişim: 1 Eylül 2022).

Ezel 3. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=Q3YtHnH1du-o&t=2565s>, (Erişim: 1 Eylül 2022).

Ezel 6. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=wgO2vgWK-iw>, (Erişim: 1 Eylül 2022).

Ezel 8. Bölüm, <https://www.youtube.com/watch?v=hQL9JdfwK-fM&t=4233s>, (Erişim: 1 Eylül 2022).

Freud, S. (1975). Kitle Psikolojisi. Kamuran Şipal (Çev.). İstanbul: Bozok.

Freud, S. (1989). Cinsel Yasaklar ve Normaldışı Davranışlar. Muammer Sencer (Çev.). İstanbul: Ara.

Freud, S. (2000). Bir Yanılsamanın Geleceği Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları. Aziz Yardımlı (Çev.). İstanbul: İdeal.

Freud, S. (2001). Sanat ve Sanatçılar Üzerine. Kamuran Şipal (Çev.). İstanbul: YKY.

Freud, S. (2012). Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası. Banu Büyükkal & Saffet Murat Tura (Çev.). İstanbul: Metis.

Freud, S. (2018). Kültüreldeki Huzursuzluk. Elif Yıldırım (Çev.). İstanbul: Oda.

Freud, S. (2019) Savaş ve Ölüm Üzerine Düşünceler. Elif Yıldırım (Çev.). İstanbul: Oda.

Fromm, E. (1978). Erich Fromm Psikanaliz ve Zan Budizm. İlhan Güngören (Çev.). İstanbul: Met/Er.

Fromm, E. (1991). Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları. Aydın Arıtan (Çev.). İstanbul: Arıtan.

Heller, S. (2005). Freud A to Z. Canada: John & Sons.

<https://sanatabasla.com/2013/08/meryem-ve-cocuk-isa-azize-anna-ile-virgin-and-child-with-st-anne-leonardo-da-vinci/> (Erişim: 20 Mayıs 2022).

Karabıyık, S. (2014). Türk'ün Dizi ile İmtihanı-1. İstanbul: Profil.

Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (15), 170-189.

Koçak, M.C. & Küçük, O. (2022). Frankfurt Okulu ve Eleştirel Medya. Ankara: Akademisyen.

Kuspit, D. (2000). Freud and the Visual Arts. Journal of Applied Psychoanalytic Studies, 2(1), 25-39.

Mardin, Ş. (1990). Siyasal ve Sosyal Bilimleri. İstanbul: İletişim.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay & Derya Kömürçü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.

Merkit, N. (2016). “Sigmund Freud’da Uygarlığın Temel Dinamikleri ve Birey Üzerindeki Etkisi”. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 123-140.

Mindess, H. (1967). Freud on Dostoevsky. The American Scholar, 446-452.

Muckenhout, M. (1996). Sigmund Freud Explorer of The Unconscious. New York: Oxford University Press.

Mutlu, E. (2008). Televizyonu Anlamak. Ankara: Aytaç.

Schapiro, M. (1956). Leonardo and Freud: an Art-Historical Study. Journal of the History of Ideas, 147-178.

Snoeyenbos, M., & Frederick, R. (2021). Aristotle and Freud on art. In Aesthetics and the Philosophy of Art (pp. 115-128). Routledge India.

Soylu, Ş. (2020). Günhan Kuşkanat'ın Evvel Aşklar Masalı Romanında Nesne İlişkileri Bağlamında Aşk. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Spector, J. (1999) Freud and Modern Art: Object, Empathy, and Ideational Mimetics. *Psychoanalysis and Contemporary Thought* .22, 575-589.

Tekelioğlu, O. (2017). Televizyon Hâlleri: Dizi Dizi Türkiye. İstanbul: Habitus.

Trilling, L. (1959). Freud and Literature. In M. Levitt (Ed.), *Readings in psychoanalytic psychology* (pp. 321–337). Appleton-Century-Crofts.

Trosman, H. (1991). Freud and Art: An Introduction. *Annual of Psychoanalysis*, 19, 17-18.

Tunaboşlu İkiz, T. (2000). Alkolizm ve Tat. *Psikoloji Çalışmaları*, 21, 21-28.

Ünür, E. (2015). Yerli Dizilerdeki Kimlik Kalıpları. Konya: Eğitim.

Üstündağ, A. (2019). Gençlerin Model Aldıkları Televizyon Karakterleri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(1), 27-50.

Wollheim, R. (1970). Freud and the Understanding of Art. *The British Journal of Aesthetics*, 10(3), 211-224.

www.beyazperde.com/diziler/dizi-9533/ (Erişim: 25 Mayıs 2022).

www.sabah.com.tr/yasam/ezel_sezonu_zirvede_bitirdi-1176366, (Erişim: 25 Mayıs 2022).

www.youtube.com/c/Ezeldizi, (Erişim: 25 Mayıs 2022).

Yıldırım A. & Şimşek H. (2005). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin.